

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТА ГУМАНІТАРНА СФЕРА У ЧАС ВІЙНИ (замість передмови)

Сергій ВИТКАЛОВ – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0001-5345-1364>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1016>
sergiy_vsv@ukr.net

Володимир ВИТКАЛОВ – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0003-0625-8822>

Наголошується на обставинах, у яких компонувався черговий випуск фахового науко-метричного збірника категорії «Б» «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку», а також акцентується увага на окремих наукових розвідках авторів, віднесених до кожного з розділів даного збірника. Наведено організаційні кроки, здійснені упорядниками та редакторами для авторів, які покращують їх позиціонування у науковому просторі. Побіжно здійснено аналіз тематичного змісту окремих досліджень, які увійшли до даного збірника.

Ключові слова: науковий пошук, репрезентація, глобалізаційні виклики та війна, творчість, культурно-мистецька і гуманітарна сфера, національна самоідентифікація.

Зміст Випуску 51 науково-метричного збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку», що знаходиться у руках читача, обумовлюється низкою складових, серед яких російсько-українська війна, що змінила всю парадигму суспільного життя не лише українського, але й світового співтовариства, активізувавши його консолідацію, патріотичні чинники, поглиблення національної ідентичності тощо, крізь призму яких і подано переважно його основний зміст. Як і кожна війна, вона змінила технологію мислення, а відтак – зброю, засоби її (війни) ведення тощо. Вплинула вона й на «технологію» культурно-мистецького процесу і простору, збагатившись міжкультурною комунікацією, розширила межі дослідження культурного середовища. З іншого боку, авторський склад, принаймні, у сегменті мережі ЗВО, чий науково-педагогічні працівники та здобувачі освітньо-наукових ступенів стали його авторами, фактично не змінився, підтверджуючи сформованість стабільної творчої команди, що продовжує активно працювати в обраному напрямі, тобто розробляє власну наукову лакуну, яка складає основу їх індивідуальних чи комплексних кафедральних проблем. Усі нові представники-автори цього збірника, треба думати, лише долучилися до своїх колег, розуміючи важливість не лише наукового пошуку, як важливого чинника в опануванні тією лакуною, до якої вони стали причетними через науково-методичну діяльність у ЗВО, але й усвідомленням думки про те, що лише науковий пошук, творчий експеримент та все, що з цим пов'язано, є основою здобуття якісної інформації.

Ще однією відмінністю цього випуску є помітне розширення міжрегіональної, міждисциплінарної та міжкультурної комунікації, за допомогою якої й стало можливим здійснити цей пошук і оприлюднення його результатів. Свідченням чого є те, що у переважній більшості наукових розвідок помітно змінилося інформаційне підґрунтя, на підставі якого формується концепт бачення обраних проблем для їх студіювання. Воно все більше еволюціонує у бік англосовієтського сегмента, вводячи і українських науковців до кола європейського культурного простору. Принаймні, чимало наукових розвідок саме на це й спрямовуються (історіографічна та джерельна база, проблематика, дискусійний ряд). Тоді як власний дослідницький аспект залишається національним. Інакше кажучи, науково-педагогічні працівники українських ЗВО намагаються поглянути на власні проблеми крізь призму європейської чи світової інформаційної бази, застосовувавши до її вивчення новий інструментарій. І це також дає помітний ефект і в технології оприлюднення і, природно, в його результаті. Високим залишається й дослідницьке реноме авторів-учасників, зокрема помітно зростає кількість тих, що мають науковий ступінь доктора наук і активно продовжують власне позиціонування у просторі вітчизняної освіти чи науки, даючи добрий приклад молодим дослідникам. Та й спільних публікацій також побільшало.

Зважаючи на те, що ці збірники мають належну й багаторічну інформаційну підтримку у вигляді міжнародних науково-практичних конференцій, організатором яких є кафедра, а доопрацьовані результати виступів дослідників подаються у вигляді наукових розвідок, додамо до цього тексту відповідної статистики: до участі в XXI міжнародній науково-практичній конференції «Національна ідентичність крізь призму сучасних катаклізмів: історико-культурний аспект» (20-21.11.2025 р.) заявлено 430 учасників із 93 ЗВО та наукових установ із 8 країн (Україна, Болгарія, Китай, США, Азербайджан,

Грузія, Польща, Казахстан). У 2023 році таких було 407 осіб із 91 ЗВО на наукових установах різних відомств [2]. Співорганізаторами заходу стали 24 освітньо-наукових структури України та далекого зарубіжжя. Конференцію проведено у рамках угод про співпрацю згаданої вище кафедри з 23 ЗВО та науковими установами України й далекого зарубіжжя (22 з яких мають статус національних) [3].

Якісний склад учасників також досить високий: 82 доктори наук, професори (у 2023 році таких було 65), 72 кандидати наук, доценти (у 2023 р. – 99 осіб), 66 аспірантів і докторантів (у 2023 р. – 40 осіб), 57 магістрантів проти 70 у 2023 році; 92 бакалаври (у 2023 р. таких було 52 особи), 54 іноземці (у 2023 році таких було 40 осіб). 41 ЗВО має статус національного (у 2023 році таких було 30).

У заході також взяла участь і група українських докторів наук, професорів, що виїхала за межі країни під час війни і працює у ЗВО чи наукових установах далекого зарубіжжя (КНУКіМ, МДУ (Київ) – Німеччина; УДУ ім. М. Драгоманова – Італія; НАМ України – Австрія) та ін., частина з яких виступила з доповідями [2].

Високим фаховим рівнем вирізнялося й представницька група Азербайджану: 13 учасників, значна частина з яких знайшла себе у науковому просторі, а також докторанти та аспіранти (Національний музей азербайджанської літератури ім. Н. Гянджаві (доктор філол. н. А. Нурана), Академія державного управління при Президенті Азербайджанської республіки, Азербайджанський державний університет мов (доктор філол. н., проф. Г. Ілаха), Інститут мистецтв Нахічеванської філії Національної академії наук Азербайджану (доктор філол. н., завідувач кафедри фольклористики Дж.Дж. Айтан). Азербайджанський державний педуніверситет, Бакинський державний педінститут, Гянджанський державний університет та ін. Виступи представників цієї країни виголошено англійською мовою.

Батумський державний університет (Грузія) представлений доктором наук із теорії та історії мистецтв, проф. В. Бібілійшвілі.

22 учасники є молодими педагогами різних університетів та інститутів Китаю й добувачами освітньо-наукових ступенів (PhD) у ЗВО України (ЛНАМ, ЛНМА ім. М. Лисенка, НМАУ ім. П. Чайковського, ОНМА ім. А. Нежданової, ТНПУ ім. В. Гнатюка, КНУТШ, КНУ ім. В. Стефаника і ін.).

4 учасники-доктори наук є науково-педагогічними працівниками ЗВО Польщі (Торунь, Жешув), один – керівник музейної установи Кракова. Софійський університет ім. Климента Охридського представляла доктор філологічних наук Р. Кемберова (Болгарія); республіку Казахстан – завідувач кафедри Мистецтво естради Казахського національного університету ім. Куляш Байсеітової (Астана) – заслужений діяч культури республіки Казахстан О. Джулдієва [1]. Інакше кажучи, міжкультурна комунікація все більше стає важливим сегментом розв'язання спільних проблем, створених переважно самим же людством, але й формує потужний центр міжкультурної взаємодії, за допомогою якої можна вирішувати безліч прагматичних питань у подальшому власному розвитку.

Зі свого боку, редакція збірника також здійснила помітні кроки на зустріч авторам: відтепер він індексується у 18 науко-метричних базах (див. С. 2), надаючи широкі можливості кожному активно позиціонувати себе у широкому просторі наукової презентації. Та й за час, що минув після виходу попереднього випуску, змінилося й організаційне реноме збірника. Він, за даними пошукової системи Open Ukrainian Citation Index (OUCI) і бази даних наукових цитувань, що надходять від усіх видань та використовують сервіс Cited-by від Crossref і підтримують Initiative for Open Citations, посідає 6 сходинку за кількісним та якісним показником напрямів 02 «Культура і мистецтво» і 03 «Гуманітарні науки» в Україні. Пройшов він успішну перереєстрацію і у відповідній структурі Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення України та має всі необхідні параметри для представлення його авторів у науковому просторі.

Стосовно тематичного змісту, то сальдо наукових уподобань авторів в історичній ретроспективі достатньо широке, що відбиває уподобання наукових шкіл ЗВО: від дослідження експериментальних музичних інструментів доби Середньовіччя (X-V ст.), що виготовлялися не стільки для практичного використання, скільки для підтвердження певних положень музичної теорії, наявної на той час, зокрема й «реальних звукорядів ладової теорії музики Сходу», що підтверджує високий рівень теоретичного осмислення ролі музичного мистецтва, розширює нашу уяву про стан тодішньої теоретичної думки (І. Зінків), до розгляду інноваційних методів формотворення художнього скла з використанням 3D-друку (Р. Патик, М. Бокотей, М. Шавран), розглянутих і критично осмислених під час міжнародної зустрічі фахівців цього напрямку у Львівській національній академії мистецтв у жовтні 2025 року. І поява фактично першої монографії М. Бокотєя, в якій узагальнюється досвід організації цього виду творчості і безліч сегментів його проявів у сучасних умовах, й стала також важливим підсумком оригінальної діяльності колективу цього закладу. В окресленому *історичному аспекті* розглянуто також питання еволюції музичного інструментарію, зокрема контрабаса та з'ясовано витoki цього інструменту й

еволюцію його конструкцій упродовж XVI-XIX століть, доводячи думку про те, що він своїм походженням наближається до сімейства скрипок (Д. Грушин).

Теоретичні сегменти художньої практики теж достатньо оригінальні. У підтвердження можна згадати низку розвідок, серед яких дослідження О. Опанасюка, який, на підставі «актуалізації феноменології буття людини, вивчення природи звуку та аналізу теорія музилангу й принципів вокалізації» визначає нові перспективи у подальшому дослідженні музичного мистецтва». Автор констатує, що музиланг є специфічною мовою, яка «передувала виникненню музики та розмовної мови людини». І цей ряд оригінальних розвідок можна продовжувати й надалі. Відтак – до низки статей цього випуску можна додати переконливу характеристику «вперше». І це також є характерною рисою сучасного мистецтвознавства, яке впевнено розширює власні дослідницькі обрії, попри суспільні катаклізми, які лише вияскравлюють його окремі грані.

Не менший інтерес складають й інші напрями наукового пошуку, за якими komponувався цей випуск, до прикладу «Культурологія», серед представників якого можна згадати дещо незвичний ракурс матеріалу, відтворений у статті В. Воронової «Щастя українців в умовах російсько-української війни: культурологічний аспект». Окремо у цьому ряду стоїть низка статей, автори яких спрямовують власний дослідницький пошук на виявлення різних аспектів цифрових технологій в нинішній культурній практиці (Ж. Денисюк, І. Печеранський, В. Герасимчук, М. Ляпченко, Н. Доброєр, К. Данник, А. Тормахова, О. Алексієнко, Л. Кочержук та ін.), чи намагаються відтворити проблемний ряд у сучасному законодавстві, стимулюючи внесення відповідних змін (О. Кравченко, А. Моргун).

Актуалізується у час війни й питання охорони культурної спадщини, різноспрямований інтерес до якої також розглянуто у низці статей (В. Головей, С. Гаврилюк, О. Москвич, Ю. Полтавська), як і, власне, аналіз пропагандистських наративів рф у віртуальному просторі сьогодення (А. Богуцький). Не спадає інтерес авторів наших збірників і до вивчення історичної проблематики різних граней культури, зокрема в її регіональному відтворенні (С. Холодинська).

Не ставлячи за мету згадати всі праці збірника, які може переглянути уважний читач, наголосимо й на тому, що кожен напрям має досить оригінальні матеріали, у змісті яких відтворено нові пошукові тенденції, обумовлені зміною ціннісного ряду авторів.

Традиційною є участь у наших збірниках, як і міжнародних науково-практичних конференціях, дослідників-іноземців, які не лише розширюють форми позиціонування вітчизняної гуманітарної науки новим інформаційним рядом, але й демонструють широкий ціннісний культурний сегмент своїх країн, тематичний зміст яких подано на сторінках наших видань. При цьому, якщо представники Китаю досліджують переважно широкий пласт національної музичної культури, намагаючись вписати його в європейський культурний простір, корелюючи їх дослідницькі методики з європейською системою художнього мислення, то дослідники, до прикладу, Азербайджану, значна частина тексту яких увійшла до науко-метричного збірника «Актуальні питання культурології» у розділі «Теоретико-методологічні та методичні питання сучасної вищої школи» чи «Регіональна культурна практика у розмаїтті її виявів» [1], знаходяться в руслі розробки традиційних освітньо-педагогічних проблем (діти з усім набором педагогіко-соціалізуючих питань (Г.Р. Садах), суспільний контекст взаємодії «сім'я і школа» (С.Д. Сахіб та Е.Г. Вахід) чи шкілька молодь із тотожною проблематикою). Утім, є серед масиву цієї інформації й наукові розвідки, автори яких торкаються питань формування професійних компетенцій здобувачів вищої освіти (М.В. Алімурад), технологій організації самостійної роботи в початкових класах (С.Х. Сеїдлі та З.А. Бабак) або гуманістичних цінностей безпосередньо в педагогічного корпусу (Л.М. Теймур), позаяк у нинішніх умовах, у зв'язку зі швидкими змінами сутності та ролі сім'ї в суспільстві, передача гуманістичних цінностей, на думку авторки, здійснюється переважно за допомогою нового типу педагогів. І нові принципи чи система їх підготовки та їх технології й складають основний зміст цього студіювання.

Серед інших наукових уподобань представників цієї країни є семантичні особливості мови, виявлені крізь призму досліджень Е. Козеріу (Х.А. Салім); софізм і містикізм у середньовічній класичній поезії Сходу (Н.Р. Керем); форми вираження історичної пам'яті в контексті творчості конкретного національного представника (Н.А. Фірудін), а також етнічний простір регіональних локацій, поданий у контексті його філософського, сакрального осмислення (А.Д. Джафар), культурно-історичні характеристики та динаміка розвитку літературного середовища найдавніших культурних центрів Азербайджану (Г.Г. Сафдар), питання національної ідентичності в європейській (британській) літературі (І.Г. Нурадін) тощо. А загалом усе це формує спільне дослідницьке культурне поле, аналіз змісту якого дає можливість усвідомити інтелектуальний потенціал вищої школи сьогодення.

Список використаної літератури:

1. Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна». Вип. 24. Рівне : РДГУ-ФОП «А.Р. Брегін», 2025. 189 с.
2. Національна ідентичність крізь призму сучасних катаклізмів: історико-культурний аспект: XXI міжнар. наук.-практ. конф., м. Рівне, 20-21.11.2025 року: Програма / Укл.: С. та В.Виткалови. Рівне : РДГУ, 2025. 39 с.
3. Українська і світова культура в умовах глобалізаційних викликів та війни: XIX міжнар. наук.-практ. конф., м. Рівне, 16-17 листоп. 2023 року: Програма / Укл.: С. та В. Виткалови. Рівне : РДГУ, 2023. 39 с.

References

1. Aktualni pytannia kulturolohii: alm. nauk. t-va «Afina». Vyp. 24. Rivne : RDHU-FOP «A.R. Brehin», 2025. 189 s.
2. Natsionalna identychnist kriz pryzmu suchasnykh kataklizmiv: istoryko-kulturnyi aspekt: KhKhI mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Rivne, 20-21.11.2025 roku: Prohrama / Ukl.: S. ta V. Vytkalovy. Rivne : RDHU, 2025. 39 s.
3. Ukrainska i svitova kultura v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv ta viiny: KhIKh mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Rivne, 16-17 lystop. 2023 roku: Prohrama / Ukl.: S. ta V. Vytkalovy. Rivne : RDHU, 2023. 39 s.

UDC 477.77.25**CULTURAL, ARTISTIC AND HUMANITARIAN SPHERE IN TIME OF WAR
(instead of preface)**

Serhiy VYTKALOV – Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of
the Department of Event Industries, Culturology and Museology,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

Volodymyr VYTKALOV – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Event Industries, Culturology and Museology, RDHU, Rivne

The circumstances in which the next issue of the professional scientific-metric collection of category «B» «Ukrainian Culture: Past, Present, Development Paths» was compiled are emphasized, and attention is also focused on individual scientific investigations of the authors assigned to each of the sections of this collection. The organizational steps taken by the compilers and editors for the authors, which improve their positioning in the scientific space, are presented. A cursory analysis of the thematic content of individual studies included in this collection is carried out.

Key words: scientific research, representation, globalization challenges and war, creativity, cultural and artistic and humanitarian sphere, national self-identification.

Стаття отримана 9.09. 2025

Стаття прийнята 25.10. 2025

Стаття опублікована 22.12. 2025